De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 90, te Amsterdam.**
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 21 Maart 1915. N°. 1939.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* 1.20, voor België per jaar *f* 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar *f* 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers *f* —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureel te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels *f* 1.20, voor elken regel meer *f* —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven *f* —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CLXIV.

VIJFDE REEKS.

XXVI.

> En als zij Phrygië en het land van Galatië doorreisd hadden, werden zij van den Heiligen Geest verhinderd het woord in Azië te spreken.
> Handelingen 16 : 6.

Al blijft er eenige onzekerheid in de tijdsopgave van Paulus' leven, vrij vast staat toch dat hij, toen het gebeurde op den weg naar Damascus een keer in geheel zijn leven bracht, tusschen de 25 en 30 jaar oud moet geweest zijn; dat hij eerst omstreeks 't jaar 43 na Christus' geboorte te Antiochië zijn intrede onder Barnabas' geleide deed; en dat alzoo reeds 8 jaren na zijn roeping verloopen waren, eer hij te Antiochië zijn reuzentaak begon. Reeds wezen we er op, hoe in dit lange stilzijn voor ons iets raadselachtigs ligt. Wisten we niet beter, we zouden het ons niet anders kunnen voorstellen, dan dat Paulus na zulk een roeping van geheel bijzonderen aard, gelijk hem ten deel viel, onverwijld het land ware uitgetrokken, om het Evangelie ook onder de Heidenen uit te dragen. En nu te ontwaren, dat hij acht, zoo niet tien, van zijn beste levensjaren voorbij liet gaan, waarin hij ook wel, zoo te Damascus als in den omtrek van Tarsen, zielen won, maar zoo toch, dat er van een aanvaarden van zijn levenstaak nog geen sprake viel, blijft moeilijk te verklaren, ook al blijkt uit álles, dat het de Christus zelf geweest is, die hem van uit den hemel deze leiding gaf. Diezelfde leiding blijft hij ervaren, waar hij in 45 n. Chr. zijn eerste zendingsreis begon, en sterker nog, toen hij in 52 n. Chr. Azië verliet en Europa binnentoog. Zelfs toentertijd blijkt in Paulus zelf het denkbeeld om het Evangelie aan Europa te brengen, nog niet te zijn opgekomen. Zelfs bleek tot in Rome toe, hoe anderen hem hierin reeds waren voorgegaan, en hoe er reeds kleine Christelijke gemeenten uit de Joden in Europa gesticht waren. Paulus daarentegen is niet uit eigen beweging bij ons binnengekomen. Het is weder de Christus, die van uit den hemel hem hiertoe geroepen en gedrongen heeft. En Lukas vond dit zoo opmerkelijk, dat hij er vrij omstandig onze aandacht op vestigt. We lezen toch in Hand. XVI : 5, dat toen Paulus op zijn tweede missiereis nogmaals de kerken in Klein-Azië bezocht en ze in haar belijdenis gesterkt had, zoodat er zelfs staat: »De kerken werden bevestigd in het geloof, en werden dagelijks overvloediger in getal«, — zijn voornemen nog geen ander was, dan om in Klein-Azië te blijven, en daar zijn apostolischen arbeid geleidelijk voort te zetten, maar dat toen een macht van Boven hem hierin verhinderd, en hem op Europa gewezen heeft, als het eigenlijk terrein waar zijn roeping hem heenriep. Zelfs zijn de uitdrukkingen die Lukas kiest om dit te berichten, vrij scherp. Er staat toch: »Als zij Phrygië en het land van Galatie doorreisd hadden, *werden zij van den Heiligen Geest verhinderd het woord verder in Azië te spreken*" (vs. 6). Meer nog. Toen Paulus, met zijn gevolg, nog een poging waagde, om in Azië te blijven, staat er nogmaals: »En aan Mysië gekomen zijnde, poogden zij naar Bithynië te reizen, *maar wederom liet de Geest het hun niet toe*.« Ze hielden zich dan ook in Mysië niet op, maar gingen naar Troas, dat tegenover Europa lag, en daar nu, zoo meldt vs. 9, »werd in den nacht van Paulus een gezicht gezien«. Er was namelijk »een man uit Macedonië, die hem bad, en zeide: Kom over en help ons«. En eerst na dit gezicht bereidde men zich voor den overtocht, en zocht terstond naar Macedonië te reizen, besluitende daaruit, zoo staat er, »dat ons de Heere geroepen had, om in Macedonië het Evangelie te verkondigen." Over Samothrace en Neapolis gingen Paulus en Lukas dan ook naar Philippi, de eerste stad in Macedonië, waar de weg heen leidde.

Zoo beslist mogelijk blijkt derhalve, dat Paulus zelf eerst geen ander voornemen had, dan om in Azië te blijven, en dat het de Christus uit den hemel was, die dit niet gedoogde, en hem noodzaakte naar Europa te gaan. Paulus werd door den Heiligen Geest *verhinderd* aan zijn eigen voornemen gevolg te geven, en *genoodzaakt* Azië te verlaten. Vooral dat noemen van *Azië* spreekt hier sterk. Paulus werd verhinderd, niet in Troas of waar ook, maar in *Azië* te spreken, en tegenover Azië stond vanzelf Europa. Met het oog op het latere lot van Klein-Azië verstaan wij dit geheel. Wij toch weten uit de historie, dat de beteekenis van Klein-Azië al spoedig dalen zou, dat het straks onder den Islam zou vallen, en dat welhaast schier alle door Paulus in Klein-Azië gestichte Kerken of verdwijnen of verkwijnen zouden. Wie thans, gelijk schrijver dezes deed, Iconium, Efeze, Smyrna en zoo voort bezoekt, vindt òf geen spoor van Christelijke religie meer over, òf wordt er binnengeleid in een Kerk, die schier allen vroegeren glans inboette. Al had dus ongetwijfeld de zending van Paulus in Klein-Azië, voor die tijden, hooge beteekenis, — in het oog van den Christus, die heel de historie van zijn kerk voorzag, zou die beteekenis van Klein-Azië al spoedig wegvallen, en zou daarentegen de toekomst van zijn Kerk *in Europa* te zoeken zijn. Zelfs mag dit van Europa, niet enkel in tegenstelling met Klein-Azië, maar met Azië als geheel worden gezegd. Zij 't toch al, dat in de eerste eeuwen het Westen van Azië op vrij breede schaal gekerstend werd, langer dan de 7e eeuw hield dit geen stand, en ook nu nog bezit het Westen van Azië niet dan een klein aantal kerken, zonder zeer aanzienlijk zielental, en schier van allen invloed op het leven in dit wereld-deel uitgesloten. Ook in Afrika slonk de Kerk van Christus, die er eerst zoo prachtig was opgebloeid, jammerlijk weg, en ten slotte is, de latere toebrenging van Amerika nu daargelaten, alleen Europa het Christenland geworden, waar de Christelijke religie haar overwegenden invloed kon uitoefenen en geheel nieuwe toestanden in 't leven riep.

—

Dit nu wist niet Paulus, noch wie ook onder degenen die hem begeleidden. Dit was den Christus bekend, maar niet aan zijn apostel. En daarom is het zoo in hooge mate opmerkelijk, hoe 't de Christus zelf geweest is, die van uit den hemel een macht liet werken, waardoor Paulus verhinderd werd zich in Azie op te sluiten, en daarentegen verplicht, ja genoodzaakt, om op te treden in het wereld-deel, dat de belofte van Christus toekomst had, t. w. in Europa. Eveneens dient er op gelet, dat Paulus, in Europa aangekomen, niet in Thracië, maar in Macedonië op kerkstichting bedacht was. Gelijk bekend, was Macedonië het uitgangspunt geweest voor het wereldrijk van Alexander den Groote. De algemeene ontwikkeling stond dientengevolge in Macedonië zooveel hooger, terwijl Thracië en de kust van de Bosporus eerst door de stichting van Byzantium beteekenis erlangden. In Philippi sloeg daarom Paulus het eerst zijn tente op, en Thessalonica, thans als Saloniki door den jongsten Balkanoorlog sterk op den voorgrond getreden, werd de havenstad van waaruit het Evangelie over zee zou kunnen uitgaan. Maar toch werd het voor Paulus al spoedig duidelijk, dat zijn einddoel nog veel verder lag. Niet de steden van den tweeden en den derden rang mochten hem ophouden. Het Evangelie moest in de wereldbeweging ingrijpen, en die wereldbeweging was uiteraard alleen in de machtige hoofdsteden te vinden, te Athene, te Corinthe en bovenal te Rome. Daar moest de apostel dan ook heen. Doch al lijkt dit alles voor òns, die de latere historie kennen, nu zoo geheel natuurlijk, uit Hand. XVI blijkt toch overduidelijk, dat Paulus dit alles in het minst niet doorzag, en dat van den Christus uit den Hooge de aangrijping moest uitgaan, om zijn apostel den weg te toonen en te effenen, dien hij gaan zou. Zoo blijkt uit alles, hoe Paulus, meer nog dan één der overige apostelen, tot ten einde toe een instrument in Christus' hand bleef, om door hem zijn Kerk de wereld te doen ingaan. Wonderbaar was zijn roeping op den weg naar Damascus; wonderbaar was zijn psychische bewerking in de jaren van zijn stille terugtreding in Arabië en Tarsen; wonderbaar was zijn roeping naar Europa; en ook wonderbaar waren de teekenen, die de apostel in meer dan één Kerk deed om zijn hoog gezag te bevestigen. Er is dan ook geen sprake van dat het grootsche werk, dat Paulus volbracht, vrucht zou geweest zijn van zijn genialen blik in de toekomst, van zijn geheel eigen activiteit, of van zijn wijsgeerig denken. Zeker was Paulus ook als persoonlijkheid een uitnemende verschijning, of zooals er staat, hij was den Heere »*een uitverkoren vat*«, maar feil gaat, wie uit Paulus persoonlijke hoedanigheden zijn optreden en de vrucht van zijn werk verklaren wil. De beeldhouwer zal te beter slagen hoe uitnemender zijn beitel is, maar toch is het beeld, na gereed gekomen te zijn, niet het product van den beitel, maar van den kunstenaar, wiens hand den beitel gehanteerd heeft. En zoo nu ook is het telkens en telkens weer in het optreden van den machtigste der apostelen. Het is nooit Paulus die het doet, maar altoos de Christus die het doet, *in* en *door* hem. En men zegge nu niet, dat dit in heel de historie van Christus Kerk alzoo geweest, en dat het zelfs nu nog zoo is met elk onzer, want dat 't ook nu alles van den Christus uitgaat, maar dan toch door ons volbracht wordt. Al is dit toch op zich zelf, in verwijderden zin, volkomen juist, hier, in Paulus' historie, hebben we toch met geheel iets anders, met iets geheel exceptioneels te doen. Gedurig toch moest de Christus in Paulus leven *ingrijpen*, en dit niet slechts in zulk een zin, dat de Christus zijn apostel steunde en hielp. Neen, hier is 't de Christus die Paulus *verhindert* om te doen, wat hij zelf zou willen, en die hem nadrukkelijk, en als in geestelijke onmacht, doet volbrengen, wat niet Paulus, maar zijn verhoogde Heiland bedoelde en verkoos.

De eerste daad van den Christus op den eenigen Pinksterdag was van zelf van nog hooger beteekenis, maar zonderen we dit ééne stuk der heilige historie na Jezus hemelvaart uit, dan is toch niet wel intezien, welke andere gebeurtenis uit het leven van Christus Kerk van meer allesbeheerschende beteekenis zou geweest zijn dan Paulus' roeping. Het opkomen van den Islam greep geweldig in, maar was verstorend en niet-opbouwend. De Reformatie was ongetwijfeld een geestelijke gebeurtenis van eerste orde, maar die toch slechts corrigeerend en reformeerend werkte, zonder dat ge zeggen kunt, dat er een nieuw geestelijk element aan het leven der kerk werd toegevoegd. Wat verkeerdelijk zich in het Kerkelijk leven had ingevoegd, werd uitgezuiverd, maar er had geen nieuwe openbaring Gods plaats, en er trad geen nieuwe periode van wonderen en teekenen in. Dit komt later wel, maar eerst zoo de Voleinding op til zal zijn. In de dagen der Hervorming viel van iets dergelijks niets te bespeuren. Vandaar dan ook, dat de Reformatie in hoofdzaak niet anders beoogde dan op het Kerkelijk leven in den apostolischen tijd terug te gaan. Geen nieuw licht ging op, geen nieuwe openbaring viel ons ten deel. Men ging terug op de Kerk der eerste eeuw, en voelde zich te gelukkiger, hoe zuiverder men in die poging geslaagd was. De hoogere energie die in de Calvinistische kerken dan in kerken van Luthersche herkomst school, verklaart zich dan ook in hoofdzaak daardoor, dat de Calvinistische kerken tegenover de Overheid vrij en onbelemmerd stonden, en van die meerdere vrijheid het profijt trekkend, zich geheel aansloten aan wat in de Schrift des Nieuwen Testaments omtrent den staat der eerstopgekomen kerken bericht wordt. Gelijk ons volgend artikel zal aantoonen, was zeer zeker ook het visioen dat, volgens Hand. X, aan Petrus ten deel viel, een visioen van gewicht; zelfs de verwoesting van Jerusalem was een Godsgericht, waarvan men de hooge beteekenis niet verkleinen mag; maar alles saam gerekend en wel overwogen, kan men toch tot geen andere conclusie komen, dan dat na de uitstorting des Heiligen Geestes, het optreden van Paulus *de* groote gebeurtenis is geweest, die, van dat oogenblik af en tot nu toe, de historie der Kerk, en, om haar gewicht, de historie der wereld beheerscht heeft. En dit nu wordt ons in de Handelingen niet maar betuigd en voorgehouden, maar als *getoekend* in het feit zelf, dat Paulus hoogste roem is geweest, een instrument in de hand van den Christus te zijn, maar dan ook een instrument waarmede de Christus zelf van uit den hemel juist in het groote middenpunt van het toenmalig wereldleven, *zijn* voornemen heeft uitgevoerd.

—

De heilige kunst der erbarming doelde hier op het zich openbaren van het Heilige in het onheilige. De val bracht de breuke, — en genade, louter genade alleen, kon die breuke heelen. De heilige kunst was nu maar, de toenadering van den Heere onzen God tot ons in zonde verzonken geslacht mogelijk te maken. De Vleeschwording des Woords zou hier het jammerlijk raadsel oplossen. Maar vanzelf moest die Vleeschwording van het Woord een aanrakingspunt in ons gevallen geslacht vinden. Dit aanrakingspunt nu is voorbereid door de roeping van den eersten patriarch, en voorts bevestigd in het geroepen volk van Israël. Maar van zelf was de toenadering in *Israël* nog geen volle werkelijkheid, ze gaf slechts een *symboliek*. Een paar tortelduiven of een var op 't altaar belichaamden geen geestelijke realiteit. Slechts als symbolieke duiding op wat komen zou, had zulk een offerande waardij. Die symbolieke heiligheid en heiliging is toen op zeldzaam aangrijpende wijze uitgewerkt in de Priesterorde, in den Tempel en in den eeredienst; en daarnaast gedijde in Juda en in het huis van Bethlehem het verkoren geslacht, waaruit Maria, als de moedermaagd, naar het *Wees gegroet!* van den engel Gabriël, bezwangerd door den Heiligen Geest, den Koning van het Godsrijk ontvangen zou. Doch hiermede had de Symbolendienst in Israël dan ook zijn einde bereikt. Doel der genade was niet, één enkel geslacht of één enkel volk te benedijen, maar weer op te richten wat in het Paradijs viel, en dit was niet één enkel geslacht of één enkel volk, maar *geheel de menschheid*. De apostel Johannes spreekt 't dan ook zoo klaar uit: »Alzoo lief heeft God, niet Israël, en niet David's huis, maar immers *de wereld*, heel die wereld gehad, dat hij niet aan Israël, maar aan die *wereld* zijn eeniggeboren Zoon geschonken heeft, opdat een iegelijk mensch van wat geslacht of volk ook, mits hij in dien Zoon geloove, het eeuwige leven hebbe. Toen derhalve Immanuel verschenen was, en het heilig Kindeke, dat eens in de kribbe was neergelegd, onder Israel was opgetreden, het Evangelie verkondigd had, en het eenig waarachtig zoenoffer aan het Kruis had volbracht, verrees in hem de nieuwe, de veranderde, de gerehabiliteerde menschheid, en kon het werk der genade alsnu de Voleinding tegengaan.

Maar juist met het oog hierop moest dan nu ook de allesbeheerschende overgang plaats hebben, de overgang van de *Symboliek* in de *Realiteit*, d. i. van het enkel *afbeeldende* tot de *wezenlijkheid*, maar ook tegelijk hiermede de overgang van uit *Israel* tot geheel de *menschheid*. Dien overgang nu kon geen persoon uit ons menschelijk geslacht tot stand brengen. Die brug, als we ons zoo mogen uitdrukken, kon alleen de Hoogepriester van het Godsrijk leggen, en dat deed de Christus dan ook na zijn hemelvaart, en wel *principieel* in de uitstorting van den Heiligen Geest, maar dan ook *daadwerkelijk* door de roeping en zending van Paulus van Tarsen. Tweeërlei vraag rees hier met toenemenden nadruk. Ons menschelijk geslacht lag in tweeën gedeeld. De overgroote massa der volken lag in afgoderij en dolende wijsbeerte verzonken, en te midden van dat volk had zich een zeer klein volk ingenesteld dat in Palestina zijn huishaard had. Toen nu de Christus verscheen, stond hij van zelf anders tegenover die volken, en anders tegenover Israel, waaruit hij zelf geboren was, Maar toen hij dan ook opvoer ten hemel kon het niet anders, of de tot hem toegebrachten uit de volken der heidenwereld moesten anders tegenover hem komen te staan, dan de tot hem overgeleiden uit Israel. Voor die overgeleiden uit Israel toch greep er niet anders plaats, dan dat ze uit de symbolieke in de reëele genade overgingen. Voor de toegebrachten uit de volken daarentegen was het een afwerpen van het verleden, om in een geheel nieuwe geestelijke huishouding over te gaan. Tweeërlei volgde hieruit. Ten eerste voor de overgeleiden uit Israel, dat de symboliek en de realiteit nu voor hen saam viel, zoodat zij persoonlijk verlei symbolieken dienst konden aanhouden, gelijk we dit zelfs bij Paulus in den tempel zien, toen hij zich in 58 nogmaals te Jerusalem bevond. Hij was toen tot de apostelen ingegaan, en al de ouderlingen, zoo staat er in Hand. XXI : 18, waren tot hem gekomen. In broederlijke toegenegenheid werd hij ontvangen, maar toch bleef men eenigszins beducht, of de geloovigen te Jerusalem niet door zijn komst in moeite zouden geraken. En ten einde dit nu te voorkomen, rieden ze hem aan: »We hebben hier vier mannen, die een gelofte gedaan hebben. Neem dan deze tot u en heilig u met hen, en doe de onkosten nevens hen, opdat zij het hoofd bescheren mogen, en allen mogen weten, dat er niets aan is van hetgeen waarvan zij u beschuldigen, en dat ge ook zelf de wet onderhoudt." Hiertegen nu verzette Paulus zich in 't minst niet. Hij voldeed er ten volle aan. Zoo toch lezen we in vs. 26: »Toen nam Paulus die vier mannen met zich, en den dag daarna met hen geheiligd zijnde, ging hij in den tempel, en deed wat hem verzocht was. Zeven dagen achtereenvolgens voldeed hij aan den gestelden eisch. Wie nu Paulus niet anders opvat dan als een geniaal man, die zich over de wet had heengezet, én nu, buiten de wet om, Christen was geworden, vindt hierin iets dat vreemd aandoet, en ten deele zelfs stuit. Onwillekeurig vraagt men zich dan af, hoe Paulus, na met de wet gebroken te hebben, zoo iets doen kon. Ziet men daarentegen in, dat de quaestie die hier rees, heel anders stond voor een uit de heidenen toegebrachte, dan voor een geloovige uit het Jodendom, dan valt alle strijd hier weg, en is het ten volle begrijpelijk, dat niets den apostel hinderde, om den symbolieken dienst mede te maken.

—

Hetzelfde geldt van Timotheus' besnijding. Daarvan lezen we in Hand. XVI, dat Timotheus van Joodsche herkomst was door zijn moeder, maar dat hij door zijn vader, die Griek, en alzoo heiden was, niet ter besnijdenis was aangediend. Welnu, van dezen Timotheus lezen we, dat Paulus hem mede wilde nemen op zijn reizen, en dat hij hem toenzelf, eigener beweging, besnijden liet, om der Joden wil. Dit nu kon, en mocht, omdat er door zijn moeder een band tusschen hem en Israel lag. Bij Titus daarentegen nam hij een geheel tegenovergestelde houding in. Titus was geheel van heidensche herkomst, zoo door zijn vader als door zijn moeder. In den bloede was Titus niet aan Israel verwant. Hij verkeerde als heiden en vreemdeling onder de Joden. Toen nu enkele van zijn volgelingen te Jeruzalem er op aandrongen, dat Titus desniettemin als proseliet besneden zou worden, heeft de apostel dit niet noodzakelijk gekeurd. Hij werd, zoo staat in Gal. II : 3, niet genoodzaakt zich te laten besnijden. Met beslistheid kwam Paulus dan ook tegen het beweren van die valschelijk ingeslopen broeders op. Die verspiedden des apostels vrijheid in Christus »opdat ze ons, zoo schrijft hij, tot dienstbaarheid zouden brengen". »Doch juist daarom, zoo voegt hij er bij, zijn we dan ook geen uur met onderwerping geweken«. Hier vooral is het onderscheid in het oog springend. Waar in bloedverwantschap een b[illegible] sloot de realiteit he[illegible] waar het symbool b[illegible] band met Israel mis[illegible] *realiteit* zou treden, [illegible] toegeven gedacht w[illegible] het om 't beginsel. [illegible] Joden hebben er daarom niet aan gedacht, om van de ure hunner toebrenging tot Christus af, met den Tempeldienst te breken. Die breuke zou wel komen, maar door een daad Gods in Jeruzalems verwoesting. Voor hen zelve persoonlijk daarentegen bestond er geen reden om in den tempeldienst nu voortaan iets onheiligs te zien. Die tempeldienst toch was niet een door menschen verzonnen symboliek, maar een heilige symboliek die God zelf verordend had, en daar nu de realiteit van Golgotha volkomen op deze symboliek paste, kon van strijd tusschen beide geen sprake zijn. Waar nog geen Nieuw Testament voor hen ter tafel lag, en de Evangelische litteratuur nog moest opkomen, lag voor hen veeleer in die Symboliek op heilige wijze vertolkt, wat in Christus offerande op Golgotha hun deel was geworden.

Geheel anders daarentegen kwam dit teedere vraagstuk te staan bij hen, die *niet* uit Israel waren, die dus nimmer dezen symbolischen dienst gekend hadden, en die of in ijdele philosophie of in heidenschen eeredienst bevrediging van de behoeften van hun hart hadden gezocht. Aan dezen de Symboliek van Israel op te dringen, zou het Evangelie voor hen verduisterd hebben, en het valsche beginsel ingang hebben doen vinden, alsof door Israel heen moest en proseliet moest worden, al wie ter zaligheid begeerde in te gaan. Hieraan toe te geven, ware geweest het Evangelie afhankelijk stellen van één volk, en van een voor dat volk op geheel bijzondere wijze gegeven openbaring. Het zou de Vleeschwording des Woords vervreemd hebben, en de vervulling van de profetie hebben doen teruggaan. Bij Paulus nu is *dit* het imponeerende, dat hij voor zichzelf persoonlijk onder de eerste categorie viel, en uit dien hoofde de symboliek van Israel kon blijven eeren, maar dat hij krachtens zijn roeping en de hem ten deel gevallen openbaring juist *de* groote man werd, die de redding der *menschheid* voor de redding van *Israel* in de plaats schoof, en alzoo voor de Kerk van Christus, alle eeuwen door, het eenig juiste fundament gelegd heeft. Het symbolische omhulsel is, toen de Tempel viel, zelfs van de Christelijke Kerk der Joden afgegleden. Ten slotte heeft ook de bekeerde Jood alleen aan de realiteit van Golgotha waarde gehecht. In den eersten aanloop daarentegen, en toen de Christelijke wereld haar wonderen gang door de heidensche wereld beginnen zou, kon de geloovige uit de Joden nog tijdelijk in zijn heilige symboliek voortvaren, mits hij ze aan wat niet uit de Joden was niet opdrong. Doch desniettemin moest het Evangelie in zijn realiteit rechtstreeks tot de Heidenen uitgedragen, en waar dit geschiedde, en er dus geen omhulsel meer was, dat af kon glijden, mocht in geen geval het Joodsch omhulsel meer worden aangedragen. De Christelijke religie moest *menschheid's*

religie zijn, er mocht geen *Joodsche* religie blijven. Hiertoe echter zou 't uit zichzelf nimmer gekomen zijn. De geloovigen uit de Joden zouden, aan zichzelf overgelaten, door de realiteit veeleer aan het symbool gebonden zijn gebleven, en wereldreligie zou het Evangelie nooit geworden zijn. En hiermede nu zou geheel het doel van de Vleeschwording des Woords hebben gefaald. Hieruit verklaart het zich dan ook, hoe de Christus zelf, na tenhemel gevaren te zijn, dit feil gaan van het Verzoeningswerk door zijn wondere macht voorkomen heeft; en Paulus is toen het instrument geweest, dat niet door eenig mensch, maar door Christus zelf gebezigd is, om dezen allesbeheerschenden ommekeer op religieus gebied tot stand te doen komen. Had de Christus zich in den hemel teruggetrokken op een wijs, die de Kerk aan zich zelve overliet, zoo zou die Kerk nooit een *wereldreligie* in heel ons geslacht hebben ingedragen. Dat het Evangelie zulks werd, en zoo ook ons bereikte, kwam tot stand niet door wat eenig mensch, maar eeniglijk door wat de Christus van uit den hemel in Paulus heeft gewrocht.

Dr. A. K.

„Ga weg achter mij, Satanas".

Maar hij, zich omkeerende, zeide tot Petrus: Ga weg achter mij, satanas, gij zijt mij een aanstoot; want gij bedenkt niet de dingen, die Gods zijn, maar die der menschen zijn.
Matthéus 16 : 23.

Jarenlang heeft Jezus de bittere wetenschap van het doodelijk lijden dat hem te wachten stond, *alleen* gedragen, zonder er zelfs bij zijn intiemste discipelen een woord van te reppen. Eerst na de onthulling bij Caesarea Philippi lezen we: „*Van toen aan* begon Jezus zijne discipelen te vertoonen, dat hij moest heengaan naar Jerusalem .... en gedood worden".

In zooverre was dit een verademing voor Jezus in zijn menschelijk gevoel. Lijden dat we moeten opsluiten in ons zelf, is dubbel hard te dragen. Er bij 't vriendenhart over klagen kunnen, ontspant 't hart.

Maar let er nu op, hoe vlak op die ontspanning een nieuwe strijd voor Jezus opkomt, een strijd van Satans kant op Jezus discipelen, natuurlijk met het doel om door die discipelen Jezus zelf te treffen.

Satan kon Jezus in eigen persoon niet meer aangrijpen. Wel zou hij 't op Golgotha nog beproeven, maar geheel vruchteloos. Zelf bewust kon Jezus het zijn jongeren betuigen: »De overste der wereld komt, maar heeft *aan mij* niets."

Doch hiermee was nog volstrekt niet uitgesloten, dat Satan Jezus poogde te treffen in zijn discipelen, en dit, helaas, trof maar al te vanzelf doel. Met name bij Petrus, met zijn hoog golvend, maar juist daardoor zoo vaak diep inzinkend karakter. Petrus zelf was daar niet tegen g[illegible]end, maar Jezus doorziag het op 't eigen oogenblik. Vandaar het scherpe verwijt, dat Petrus te hooren kreeg: »Ga weg achter mij, Satanas!"

Jezus waarschuwt Petrus hier niet voor Satan. Dit deed hij later pas. Neen, hier, bij Caesarea Philippi, noemt Jezus Petrus zelf een Satanas. Een verwijt daarom te snerpender, omdat zoo pas het zeggen vooraf was gegaan: »Gij zijt Petrus, en op deze *Petra* zal ik mijn Kerk bouwen, en de poorten der hel zullen ze niet overweldigen."

Vlak daarop nu kondigt Jezus zijn kruisdood op Golgotha aan, onmiddellijk gevolgd door aankondiging van zijn ingang tot heerlijkheid door zijn Verrijzenis; en dit nu brengt Petrus derwijs in de war, dat hij zeggen durft: „Heere, dat zal geenszins geschieden!", en ter bestraffing van dit luchthartig woord voegt nu Jezus hem dat *Satanas* toe en zegt Petrus toornend in het aangezicht: »Gij zijt mij *een aanstoot*, want gij bedenkt niet de dingen die Godes, maar die des menschen zijn".

Satan viel niet Jezus, maar Petrus aan, doch doelende op Jezus. Een zeggen als van Petrus: „Heer, dit zal geenszins geschieden!" moest den trek naar levensbehoud in Jezus wakker roepen, en zoo de worsteling van Jezus menschelijk gevoel tegen de stervensgedachte weer doen opwaken.

Van de zijde van zijn Goddelijk bestaan kon er uiteraard bij Jezus van geen verzoeking sprake zijn. Doch anders was het met zijn menschelijk gevoel. Gethsemane toont ons te over, hoe bang Jezus menschelijk gevoel tegen het drinken van den bitteren drinkbeker inging. Te meer, daar wat hem wachtte niet maar het *sterven* was, maar een dragen van onzen *vloek*.

Op dat menschelijk gevoel van Jezus richt nu Satan zijn laatste pijl. Niet rechtstreeks, gelijk hij Jezus in de woestijn aanviel. Die eerste, overstoute aanval op Jezus was hem te duur te staan gekomen. Doch nu kon 't beproefd op de discipelen. De discipelen hadden Jezus zoo zielsinnig lief. Voor die jongeren moest 't daarom een vreeselijke gedachte zijn, nu te moeten hooren, dat zoo straks Jezus als misdadiger aan het Kruis de dood zou worden aangedaan. Daar moest als vanzelf hun menschelijk gevoel voor Jezus tegen in verzet komen. In het eerste oogenblik moest hun liefde voor Jezus te sterk spreken, om ook maar de gedachte van zulk een dood te kunnen verdragen. En als zij dan bij Jezus tegen zulk een bitteren afloop van zijn komst op deze aarde protesteeren, kon dat zoo licht Jezus eigen zielsbesef aantasten. Niet dat Jezus tegen den dood opzag, maar de dood was onrein, was onheilig, was straf voor de zonde en hing rechtstreeks met het diepste wezen der zonde saam. De dood moest daarom Jezus wel afschrikken. Gethsemané toont dit dan ook maar al te pijnlijk. En Satan, dit doorziende, waant nu een zwak punt in Jezus ontdekt te hebben, en blijft wel zelf achteraf, maar spant er nu een man als Petrus voor, om Jezus van zijn levensroeping af te trekken. En daarop doelde, daartoe strekte dit snijdende zeggen van Petrus: »Heere, dat zal geenszins geschieden«! Reeds nu zoo geheel dezelfde Petrus die bij Gethsemané het zwaard trekt, om 't aan den politieagent van het Sanhedrin te doen gevoelen, dat ze van Jezus zouden afblijven.

En wat nog stelliger hier spreekt, dat zeggen van Petrus heeft Jezus feitelijk ontroerd, en de kalme overgegevenheid in zijn verborgen zielsleven verstoord. Jezus voelde iets in zijn zielsbesef dat spannen ging. Hoor 't maar aan dat scherpe verwijt, waarmee Jezus Petrus terugwijst: »Ga weg achter mij, Satan!" Zoo spreekt niet, wie niet diep in zijn innerlijk wezen de verleiding van de verzoeking voelt. »Gij zijt mij een aanstoot," is een woord, dat tegenover een discipel als Petrus niet over Jezus lippen *kon* komen, als Jezus niet zelf in dat woord een satanische verzoeking voelde naderen.

Alle verzoeking komt tot Jezus als van buiten.

Bij ons kan dit ook anders, omdat allerlei zondekiem in ons hart gelegenheid aan satan geeft tot aansluiting. Ons maakt satan dan tot zijn helper en bondgenoot. Hij sluipt met zijn giftige voorspiegelingen in ons, en werkt op ons van binnen uit, omdat 't van binnen bij ons, in hart en nieren, zoo onheilig kan zijn.

Maar in Jezus was dit zoo niet.

Jezus is niet alleen onzondig, maar zelfs geen roersel der zonde kon bij Jezus in hart en nieren zich bewegen gaan. Ook in Gethsémané was dit niet zoo. In Gethsémané is het de afschrik dien het dragen van den vloek Jezus inboezemde: niet dat hij sterven moest.

Vandaar dan ook, dat bij Jezus de satan zich niet verschuilt achter het gordijn van 't leven, maar openlijk te voorschijn moet treden, zal hij Jezus belagen kunnen. Wat in de woestijn voorviel, toont 't zoo duidelijk. Er is in de woestijn niet een ongemerkt prikkelen van Jezus tegen zijn God, maar een op Jezus aantreden, Jezus ontmoeten, Jezus toespreken, Jezus met beelden van de glanzende wereld tergen. Alles uitwendig. Over het hart van Jezus had satan geen macht, en dit juist wekte zijn wanhoop. Jezus zei 't zoo beslist: „Satan komt wel, maar Satan heeft *aan mij* niets".

Maar sloot dit uit, dat satan Jezus in zijn discipelen aanviel? Kon niet allicht een rake pijl, op een discipel als Petrus gemikt, Jezus zelf onthutsen. Satan kende Petrus. Hij wist, wat gevaarlijk karakter Petrus in zich omdroeg. Van daar dat hij steeds weer begeerde vooral Petrus te ziften als de tarwe. Wie Petrus trof, trof nu daarom Jezus nog wel niet. Maar 't moest Jezus toch krenken, het moest Jezus toch geweld aandoen, als zijn eigen discipel hem een *aanstoot* werd, en dat is 't wat satan met Petrus telkens weer beproefd heeft; en Petrus heeft zijn Heiland dan ook driemaal verloochend.

Nu voelt ge zelf, hoe die satanische verloochening in zulk een oogenblik Jezus lijden moet verzwaard hebben.

Hoe nu staat ge hierin zelf tegenover uw Heiland?

Had satan nooit op u vat? Is uw Jezus nooit verloochend ook door uw trouweloos woord? En zoo ja, is ook uw zonde hierin beleden, is ook bij u deze zonde in Jezus' sterven verzoend?

Dr. A. K.

Amsterdam, 19 Maart 1915.

De Gereformeerde Kerk te Amsterdam sukkelde de laatste jaren voortdurend met tekorten. In 1913 steeg dat tekort zelfs tot de som van ƒ 10.700, wat op een budget van ƒ 85.500 zeker veel te hoog is. En wel werden deze tekorten dan weer gedekt door een extra collecte te houden, maar op den duur was deze toestand toch niet vol te houden. Regel moet toch wezen, ook in het kerkelijk leven, dat de gewone inkomsten de gewone uitgaven dekken en dat alleen voor bijzondere uitgaven een buitengewone collecte gehouden wordt.

Terecht heeft de financieele commissie ingezien, dat blijvende verbetering alleen te verkrijgen was langs den weg van *vaste inschrijvingen*. Vandaar dat een Commissie werd benoemd, bestaande uit de broeders G. H. A. Grosheide, B. Harrenstein en H. van de Grampel, om voor de verhooging der inschrijvingen te zorgen. Deze Commissie heeft aan alle gemeenteleden een schrijven gericht, waarin niet alleen op het geven van vaste bijdragen wordt aangedrongen, maar ook in een uitgewerkten staat werd aangegeven, hoeveel ieder naar verhouding van zijn inkomsten en het grooter of kleiner gezin, dat hij te onderhouden heeft, behoort bij te dragen om het budget der Kerk sluitend te maken. Vrucht van deze actie is, dat reeds thans aan nieuwe bijdragen of verhooging van de bestaande inschrijvingen een som van ƒ 7089 is toegezegd, welk bedrag vermoedelijk nog wel met een ƒ 3000 stijgen zal, daar lang niet alle billetten zijn ingeleverd en thans eerst begonnen zal worden met persoonlijk bezoek bij alle leden, die nog niet hebben geteekend.

Die uitslag is niet alleen verblijdend voor de Kerk van Amsterdam, maar geeft ook moed aan heel ons land. Indien ooit, dan scheen thans wel het oogenblik het minst gunstig om aan te dringen op zulk een verhooging van de vaste bijdragen voor de Kerk. Niet alleen de kommervolle tijden, waarin we leven, maar ook de te wachten hooge belastingen zouden eer hebben doen vreezen, dat menigeen zijn bijdrage voor de Kerk zou hebben verminderd. En toch heeft een simpel rondschrijven aan de gemeenteleden tot vrucht gehad, dat nu reeds de bijdragen met *een vierde* verhoogd zijn. Het bedrag der inschrijvingen bedroeg tot dusver ƒ 27.248 en steeg nu tot ƒ 34.337. Wel een bewijs, hoe de offervaardigheid van ons volk trots den druk der tijden nog stijgen kan.

Nu zegge men niet, dat de gemeente te Amsterdam een uitzondering vormt, daar ze zoo rijk is, dat het haar gemakkelijk moet vallen haar financieele lasten te dragen. Vooreerst telt de Kerk van Amsterdam niet zoo veel rijke leden als men buitenaf wel eens meent; veeleer zou men verwonderd staan als men den staat eens inzag, dien de Comissie van de inkomens der gemeenteleden opmaakte, hoe laag dit bedrag is. En in de tweede plaats maken de dure kerkgebouwen en hooge predikantstractementen, dat de gemeente naar verhouding meer betalen moet. Daarom stemt het te meer tot dankbaarheid, dat ze terstond bereid bleek, nu de nood dwong, om haar bijdragen zoo aanmerkelijk te verhoogen. Amsterdam gaf daarmede voor heel het land een uitnemend voorbeeld.

Niet het minst heeft daartoe bijgedragen de tactvolle manier, waarop de bedoelde Commissie de zaak heeft aangepakt. Niets werkt beter op de conscientie, dan dat men in concrete cijfers voor zich ziet, hoeveel men naar verhouding van zijn inkomen *behoort te geven*. Ieder kan dan zelf nagaan, of hij metterdaad voldoet aan de verplichting, die op hem rust. En niet minder juist was het gezien, dat de commissie niet in de eerste plaats aandrong op vermeerdering van de bijdragen in de collecten, maar op *inschrijving voor een vast bedrag*. Zulk een opwekking om eens mild te geven in de collecte mag voor een oogenblik indruk maken, maar wordt straks weer vergeten en helpt niet op den duur. Bovendien kan niemand controleeren wat in de collecte wordt gegeven en bestaat dan ook de mogelijkheid niet om degenen, die te weinig bijdragen, daarover broederlijk te vermanen.

Eigenlijk ware de toestand het meest gezond, wanneer de geheele collecte voor de Kerk, evenals het plaatsverhuren, uit onze Kerken kon verdwijnen en alleen gecollecteerd werd voor de *armen* en voor *bijzondere doeleinden*. Wat men daarvoor offert, is *liefdegave*, en zulk een gave behoort in de Kerk des Heeren te worden ingezameld, gelijk ook de Apostel Paulus in 1 Cor. 16 voorschrijft. Maar zoo is het niet met de uitgaven *voor de Kerk*, die alleen betaling zijn van wat ieder schuldig is. Waar men als gemeente kerken laat bouwen en daarvoor geldleeningen aangaat, of predikanten beroept, aan wie men een vast tractement toezegt, is men ook gehouden om aan deze verplichting te voldoen. De meest juiste oplossing zou daarom wezen, dat elk jaar een begrooting dezer uitgaven werd opgemaakt en dat dan de Kerkeraad of Finantieele Commissie een berekening maakte, hoeveel ieder naar zijn inkomen had bij te dragen tot dekking dezer uitgaven. Het altoos stuitende geval, dat een predikant van den kansel de collecte moet aanbevelen voor zijn eigen tractement en bijzonder moet aanbevelen, wanneer er te kort is, zou dan niet meer behoeven voor te komen. Evenmin dat in een en dezelfde godsdienstoefening tweemaal gecollecteerd wordt voor hetzelfde doel, wat eigenlijk een beleediging is voor de goede gevers. Bovendien zou ieder dan weten kunnen, hoeveel hij jaarlijks heeft bij te dragen om aan zijn verplichting te voldoen, en van tekorten zou geen sprake meer behoeven te wezen.

Natuurlijk kan dit niet op eenmaal worden ingevoerd en dient ook hier met de historische toestanden te worden gerekend. Waar ons volk jaren lang gewend is geweest zijn bijdragen voor de Kerk in den vorm van collecten en plaatsengelden te geven, en »vaste bijdragen« in menige gemeente nog als iets vreemds worden beschouwd, kan de Kerkeraad niet in eens de kerkcollecten en plaatsengelden afschaffen, om tot het stelsel van vaste inschrijvingen over te gaan. *Dwang* mag in Christus' Kerk niet worden uitgeoefend, en wat in de Hervormde Kerk geschiedt, waar de onwilligen zelfs voor den kantonrechter worden gedaagd, is zeker niet aanbevelenswaardig. Maar wel kan de Kerkeraad de gemeente bearbeiden, zoodat steeds meer de wenschelijkheid van vaste bijdragen wordt ingezien en de bezwaren daartegen worden uit den weg geruimd. Het zwaartepunt zal dan vanzelf van de collecten en plaatsengelden naar de vaste bijdragen verlegd worden, en dan zal het oogenblik kunnen komen, dat met instemming van heel de gemeente, het kerkezakje en het plaatsverhuren verdwijnt en alleen de vaste inschrijving overblijft, om de kerkelijke kosten te dekken.

De actie voor de Vrije Universiteit.

Naar aanleiding van wat we onlangs schreven over het stilstaan van de actie voor de Vrije Universiteit, meldt Ds. T. J. Hagen, secretaris van het provinciaal Comité in Groningen, ons, dat deze actie in Groningen weer met kracht hervat is. Men heeft in de maand Februari een propaganda-vergadering gehouden, waar besloten werd om deze maand weer te maken tot een „Vrije-Universiteits-maand" en het gevolg daarvan is geweest, dat op de vergadering, die 8 Maart in de stad Groningen werd gehouden, kon meegedeeld worden, dat men in de provincie weer ƒ 250 aan jaarlijksche bijdragen was vooruitgegaan. Ook uit andere provincies van ons land komen dergelijke berichten tot ons. Eerst, na het uitbreken van den oorlog, was men moedeloos geworden en had er 't bijltje maar bij neergelegd, wachtend op betere tijden. Maar nadat de ergste paniek voorbij was, en 't bleek, dat in menige provincie de financieele toestand er toch heusch niet zoo slecht voorstond, was men weer met moed aan den arbeid gegaan. Zeker zullen er zijn, die, hoe gaarne ze ook steunen zouden, thans niet bij machte zijn dat te doen, en al moeite zullen hebben om hetgeen ze beloofd hadden, te betalen. Maar daartegenover staan toch heel wat anderen, die juist in deze dagen bijzonder goed verdiend hebben en daarom ook zeer goed wat bijdragen kunnen.

Maar ook afgezien daarvan is het volkomen juist, wat het Provinciaal Comité van Groningen schreef, dat er alle reden voor voortzetting dezer actie is, omdat de Vrije Universiteit thans even goed als in gewone tijden behoefte heeft aan steun. Zelfs thans nog meer, omdat de oorlogstoestand ook voor de Vrije Universiteit nadeelige gevolgen heeft gehad. Vooreerst, doordat verschillende van haar leerlingen onder de wapenen zijn geroepen en daardoor het bedrag der collegegelden niet onbelangrijk is verminderd. Dan, doordat de Regeering, om te bezuinigen op de uitgaven, geen nieuwe beurzen voor de Vrije Universiteit heeft beschikbaar gesteld, terwijl er onder deze omstandigheden nog veel minder sprake van kan wezen om voor de Vrije Universiteit een subsidie van het Rijk te verkrijgen. En daarbij komt, dat de uitgaven der Vrije Universiteit binnen enkele jaren nog belangrijk zullen stijgen, daar enkele oudste hoogleeraren reeds de leeftijdsgrens naderen, waarop ze emeritaat kunnen nemen, en dan natuurlijk nieuwe hoogleeraren in hun plaats benoemd zullen moeten worden. Stel daar nu tegenover, dat de Vrije Universiteit thans reeds met een jaarlijksch tekort worstelt van ƒ 17000, en ieder zal toestemmen, dat zonder een krachtige actie in het land om de inkomsten te versterken, het voortbestaan onzer Hoogeschool in zeer ernstig gevaar zou komen.

Kon nu gezegd worden, dat de offervaardigheid van ons Gereformeerde volk voor onze Hoogeschool reeds haar uiterste spankracht bereikt had, zoo zouden we aan de toekomst onzer Hoogeschool moeten wanhopen. Niet alleen zou er niet aan uitbreiding kunnen gedacht worden, maar de Vrije Universiteit zou reeds na enkele jaren aan geldgebrek moeten bezwijken.

Maar van zulk een-niet-meer-kunnen-geven kan toch geen sprake wezen.

Wat men dusver gaf, was toch eigenlijk niet veel meer dan een aalmoes. Aan jaarlijksche contributies over heel het land nog niet eens ƒ 25.000, en dat om een Hoogeschool in stand te houden, die thans reeds twaalf professoren bezit! Neem nu alleen de groep onzer Gereformeerden, die tot de Gereformeerde Kerk behooren en wier aantal volgens de jongste volkstelling op een half millioen wordt geschat, dan geeft dit per hoofd nog geen *vijf cent*. En zelfs al rekent men er bij de collecten, die voor de Theologische faculteit worden gehouden, en die ƒ 16.000 per jaar bedragen, dan komt men nog niet hooger dan *acht cent* per hoofd.

Wel niemand zal met het oog op deze cijfers durven beweren, dat het veld reeds schoon is afgelezen en nergens zelfs een halmpje meer te ontdekken zou wezen, daf nog kon worden afgemaaid. Eer kan omgekeerd gezegd, dat dusver de sikkel nog maar in de eerste schoven is gezet en dat de eigenlijke oogst nog pas beginnen moet. Wat een doeltreffende actie vermag, heeft nog pas de gemeente van Amsterdam bewezen, waar men na een enkele circulaire reeds een verhooging der jaarlijksche bedragen van ƒ 8000 kreeg. Dit toont, dat er, zelfs in deze oorlogstijden, heusch wel geld los te krijgen is, mits men harer ons volk maar duidelijk weet te maken, dat er behoefte bestaat. En juist dat heeft bij de actie voor de Vrije Universiteit dusver te veel ontbroken. Ons volk meende, dat de Vrije Universiteit er wel komen kon. Geld vragen voor haar, was eigenlijk weelde. Vooral na het legaat-van Coevorden Adriani was de schatkist immers ruim voorzien. Zoo dommelde men in en liet violen zorgen.

Daarom verblijden we er ons in, dat de wakkere broeders, die in het vorige jaar de taak op zich namen, om de propaganda met frissche kracht te ondernemen, na een oogenblik den moed verloren te hebben, weer met nieuwe bezieling aan het werk zijn getogen. Alleen houde men daarbij wel in het oog, dat men met het winnen van een enkelen contribuant er heusch niet is. Het doel mag niet minder wezen, dan om de bestaande lijst van contribuanten minstens te *verdubbelen*. Het bedrag der contributien, dat nu ƒ 25.000 bedraagt, moet op ƒ 50.000 worden gebracht. Want het tekort moet niet alleen gedekt, maar er moet ook gezorgd worden, dat niet over enkele jaren de nood weer aan den man komt, wanneer de uitgaven vermeerderen. En zulk een vermeerdering der contributie kan best. Per hoofd in plaats van vijf tien cent, is toch waarlijk geen te groot offer. Zie het maar aan de Zending, waarvoor ons volk met lust en liefde meer dan een ton per jaar offert.

Ds. C. van Proosdij.

De Kerk van Amsterdam heeft opnieuw een droef verlies geleden, doordat haar ijverige en welsprekende predikant Ds. C. van Proosdij op nauw 56-jarigen leeftijd haar ontnomen werd.

Onvoorziens kwam die slag niet. Reeds geruimen tijd maakte een ernstige kwaal hem het waarnemen van den predikdienst onmogelijk en de Kerkeraad had nog pas besloten hem daarom van de bediening des Woords vrij te stellen, in de hoop dat hij althans nog enkele jaren zijn kracht zou kunnen wijden aan catechisatie en huisbezoek. Maar deze hoop werd niet vervuld, want nu reeds nam God de Heere hem weg om in Zijne ruste in te gaan.

En die rust was wel verdiend, want Ds. van Proosdij was een noeste arbeider in den wijngaard des Heeren. Niet dat hij in breede expansie kracht zocht en op alle terreinen des levens zich bewoog, maar zijn arbeid was intensief, hij gaf zich geheel en volkomen aan zijn ambtelijk werk en ook van hem kan getuigd: de ijver van uw Huis heeft mij verteerd.

Zelf had ik het genoegen jaren lang met hem saam te mogen arbeiden in de destijds nog gedeelde Kerk van Baarn, die mede door zijn invloed tot vereeniging kwam en kon ik niet alleen zijn voorbeeldelooze trouw in zijn herderlijk werk bewonderen, maar mocht ik ook menigmaal genieten van zijn pittige, oorspronkelijke en aangrijpende wijze van preeken.

Want vooral in die prediking school zijn kracht; daarvoor was hem een gansch eigenaardig charisma geschonken. Stil en onbewegelijk stond hij op den kansel, met haast ietwat houterig figuur, maar zijn woord, dat als een waterval over zijn lippen stroomde, *leefde* en dwong tot luisteren. Altoos improviseerend, wist hij toch meesterlijk zijn taal te beheerschen. Populair, soms op het kantje van het triviale af, wist hij toch plotseling weer door menig wonderschoon beeld of prachtige schildering aesthetisch genot u te bieden. Practicaal waren zijn preeken, want hij leefde heel het leven van zijn tijd mee; geen gebeurtenis op politiek, sociaal of maatschappelijk gebied, of hij wist het met zijn tekstwoord in verband te brengen; zelfs de Worldshow van Barnum en Baily bood hem de stof voor een treffende inleiding op een preek over Paulus bekeering, en tegelijk verried wel elk van zijn preeken, dat achter den schijnbaren eenvoud dege studie school. Zijn uitgegeven predikatien over het boek Daniël, waarvan vooral het profetisch gedeelte wel een der moeilijkste preekstoffen is, leggen daarvan getuigenis af, evenals zijn preeken over Job, in een tijd van eigen lijden en zielesmart geboren. Vooral echter was hij in zijn kracht, wanneer hij historische personen uit de Schrift teekende; de historie was ook voor hem la résurrection des morts; onder zijn handen werden ze menschen van vleesch en bloed, die voor u leefden. Trouwens, hoezeer de historie de liefde had van zijn hart, bleek wel uit de verdienstelijke biografie, die hij ons bood van Theodorus Beza, Calvijn's opvolger. Maar meer nog dan door deze kostelijke gaven trok en boeide hij de gemeente door den ernst van zijn prediking, dwong hij haar eerbied af door de degelijkheid en rechtschapenheid van zijn karakter en wist hij haar liefde te winnen door zijn zeldzame trouw in zijn ambtelijk werk.

Bedenkelijke verschijnselen.

I.

Hoewel het Ministerie dat thans voor de belangen van ons volk te zorgen heeft, in menig opzicht aanspraak heeft op de warme erkentelijkheid van heel ons volk voor wat het in deze moeilijke tijden doet, en we niet gaarne door ontijdige critiek de taak, die op het Ministerie rust, verzwaren zouden, mag daarom toch niet nagelaten worden op meer dan één bedenkelijk verschijnsel te wijzen, waaruit wel blijkt, hoe de liberale beginselen, die thans weer den toon aangeven, schade doen aan ons Christelijk volkskarakter.

Dat de Regeering, niettegenstaande den ernstigen aandrang èn in de Pers èn in het Parlement op haar uitgeoefend, weigerde een nationalen bededag uit te schrijven, was wel een bittere teleurstelling. Waarom in een Christelijk land een Regeering ter wille van de zoogenaamde »neutraliteit« geen bidstond mag uitschrijven, is niet in te zien. Amerika's president deed het wel, ofschoon in Amerika Kerk en Staat even goed als bij ons gescheiden zijn.

En nog meer aanstoot gaf, dat de Regeering in deze ernstige omstandigheden, nu voor alle dingen de eendracht van ons volk moet bewaard worden, om sterk te staan voor de ure des gevaars, en daarom de Godsvrede door alle politieke partijen geteekend werd, met twee wetsontwerpen kwam, waartegen bij een niet gering deel van ons Christenvolk zeer ernstige bezwaren bestaan om der conscientie wille. Wat het vraagstuk van den eed betreft, moet toegestemd, dat na de beslissing van den Hoogen Raad, waardoor heel de procedure op losse schroeven kwam te staan, onverwijlde voorziening noodig was. Had de Regeering dan ook een voorloopige regeling voorgesteld, waardoor de jurisprudentie uit haar moeilijkheid geholpen werd, maar het beginselvraagstuk ongerept was gelaten, dan zou niemand hiertegen bezwaar hebben ingebracht. Maar de Regeering stelde een regeling voor, die wel degelijk een principieele beslissing inhoudt en feitelijk hierop neerkomt, dat de eed of belofte facultatief gesteld wordt en dientengevolge de *verplichting tot den eed* wordt afgeschaft. Dat in de bestaande wetgeving de eed reeds niet verplichtend was gesteld voor de Doopsgezinden raakte een heel ander geval, want bij de Doopsgezinden kwam, althans oorspronkelijk, deze weigering niet daaruit voort, dat ze niet aan *God* geloofden, maar dat ze meenden, dat God het afleggen van den eed verbood. Hier had de Overheid dus te doen met een conscientiebezwaar, dat, zij het ook ten onrechte, toch op Gods Woord zich grondde; en waar de Doopsgezinden elke verklaring voor den Rechter beschouwden als te zijn afgelegd in de tegenwoordigheid Gods, kon zulk een verklaring als gelijkstaande met den eed worden beschouwd. Geheel anders echter staat de zaak thans, nu menigeen den eed weigert af te leggen niet uit religieus bezwaar, maar uit antireligieus bezwaar, d. w. z. omdat men aan het bestaan van God niet meer gelooft of althans niet meer aan het bestaan van een God, die den eed hoort en den mein-eedige straft. Moeilijkheid levert dat feit zeker op, want dat zulke personen den eed niet kunnen afleggen, spreekt wel van zelf. Maar er had naar een anderen uitweg moeten gezocht worden dan de voorgestelde regeling, waardoor practisch de verplichting tot den eed wordt afgeschaft en de Overheid nu de belofte, waarbij de naam van God niet wordt genoemd en waarbij de zekerheid alleen ligt in het gegeven woord van den mensch, met den eed gelijk stelt. Daardoor wordt aan de hooge en heilige beteekenis van den eed te kort gedaan en daartegen gaat terecht het protest van een groot deel van onze Christelijke pers.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks soholen.

In hartelijken dank ontvangen: Postmerk Haarlem een zilverbon ƒ 1 met zegenbede; letter H. L. E. te Hilversum ƒ 2.50.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.